

شکوہ فریدی - بابا فرید گنج شکر

(1280 - 1188ء)

اقل شیخ فرید شکر گنج، عارف اہل ولایت
یک یک سخن زبان اویدی دا، راہبر راہ ہدایت
(میاں محمد بخش)

تعارف:

بابا فرید پنجابی زبان دے پہلے شاعر نہیں۔
جیناں دا کلام ساڈے کول محفوظ تے نمونہ دے طور تے
موجود اے۔ آپ نہ صرف شاعر بلکہ اہل قبلہ دے عالم دین،
بزرگ، صوفی تے صاحبِ کرامت درویش سن۔ آپ
چشتیہ سلسلے دے پیچھے وڑے بزرگ سن تے حقا خواجه
مصنوع الدین چشتی اجمیری آپ دے دادا مرشد سن۔
بابا فرید نے اہل اخلاص، محبت تے اعلیٰ اخلاقی قدراں
باروں برصغیر دے اُن گنت لوکاں نوں ملتان کیتاتے
اسلام دی نورانی شمع نوں ہمیشہ لئی ایسی علاقے وچ
روشن کر دتا۔

حالاتِ زندگی:

بابا فرید دا اصل ناں ”مسعود“
سی۔ جد کہ فرید الدین گنج شکر آپ دے القاب سن۔
آپ گنج شکر دے لقب توں زیادہ مشہور ہوئے جہدے
ایس منظر وچ کافی ساریاں روایات مشہور نیں۔ بابا فرید
ملتان دے نیڑے اک قصبہ کوٹھیوال وچ پیدا ہوئے۔
ایہ قصبہ آج وی ملتان توں اٹھارہ کلو میٹر دے

فاصلے تے چڑھدے پاس سنت، بدھلا روڈ اُتے آباد اے۔

آپ ۱۸۸۸ء نوں جمال الدین سلیمان دے گھر پیدا ہوئے۔ آپاری والدہ ماجدہ داناں قریسم پٹی سی۔ آپ نے اپنی والدہ توں ای سڈھلی تعلیم حاصل کیتی۔

ملتان دے عالم دین حضرت مولانا منہاج الدین

ترمذی پوراں دے مدرسہ توں عربی، فارسی، قرآن،

حدیث، فقہ تے تفسیر توں علاوہ درجہ مرجع علمیاں

درجہ مہارت حاصل کیتی۔ اک جاری آپ اپنے استاد

دے مدرسہ مرجع تفسیر "نافع" پڑھ رہے سن کہ

حضرت خواجہ مختیار ماکھی تشریف لیا تے۔ آپ توں

مطالعہ مرجع رجھا دیکھ کے پچھیا کیہ پڑھدے پئے او؟

بابا فرید نے جواب دتا "نافع"۔ مختیار ماکھی نے پچھیا کہ

ایہہ تھاں توں کجھ نفع وی دیوے گی؟ آپ نے اونہاں دل

ویکھیا، سمجھ گئے تے فوراً پکار اٹھے "مینوں ایسی کتاب

توں نہیں سگھن تہاڈی ذات توں نفع ملے گا"۔ انج بابا فرید

مختیار ماکھی پوراں دے فرید پوکے صوفیاں دے چشتیہ

سلک درج شامل ہو گئے۔ ملتان توں بعد آپ نے

اپنے مرشد دے حکم نال اجودھن (موجودہ پاک پٹنہ)

مرجہ ڈیرا لایا۔

بابا فرید نے پاک پٹنہ آکے جمالت دے

پتھریاں مرجہ ڈیراں ہندوواں تے غیر ملکاں توں اپنے

اعلیٰ اخلاق تے درتارے نال متاثر کر کے دین اسلام مرجہ

داخل کرن دا کم شروع کیتا۔ آپ اپنی زندگی دے

اخیر تک پاک پشن ای رہے۔ آپ دارمین و رہا 1280ھ۔
آپ نے پاک پشن و حج و قرات پائی تے ای تقویٰ و حق نہیں

بابا فرید دی شاعری تے شاعری داسا خند:

بابا فرید اک عظیم تے پاشریعت
صوفی بزرگ، مبلغ اسلام تے شاعر سن۔ آپ دی شاعری
تے دیگر تعلیمات دی بنیاد قرآن، حدیث، تفسیر، فقہ تے
سنت رسول اے۔ آپ نے لوکاں نوں نہ صرف اسلام دی
تبلیغ کیتی سکوں اپلے شلوکاں، بولیاں، شاعری دی
رہیں اعلیٰ اخلاقیات تے جیانی نراں دا ڈھنگ دسیا۔
آپ دا پنجانی کلام شلوکاں یا دوہڑیاں دی شکل و ج
دستیاب اے۔

بابا فرید دا بوجہ تامل گورنمنٹ صاحب
رہیں ساڈے تیکر اپڑیا اے۔ جنہوں سکولک منہیب
دے پانی بابا گرو نانک نے بابا فرید دی وفات توں تپڑے
تپڑے دو سو ورہیاں بعد مختلف جگہاں تے درویشاں دے
کلام توں کٹھا کر کے ترتیب دتا سی۔ ادس ویلے بابا فرید
دے سجادہ نشین شاہ بہرام (ابراہیم فریدستانی) زندہ سن
بابا گرو نانک نے ادنہاں دی اجازت نال بابا فرید دے شلوک
گورنمنٹ صاحب و ج شامل کیتے سن۔

شلوک دی تعریف :-

بایاقرید دی شاعری منف، شلوک اے -
 محمد آصف خان پوراں نے اپنی کتاب فو آکھیا بایاقرید تے
 وچ شلوک دے حوالہ نال لکھی جوڑی بخشاں مگروں
 درج ذیل تعریف ایتی اے :-

” شلوک دوپاد دورو مہربیاں والی
 اک اچھی نظم اے جس نوں کسے اللہ کوں
 نے لکھیا اے - ایس وچ موضوع دی تعریف
 رب دی حمد توں لے کے سرکار مشیر
 دے ظلم تے جبر نوں موضوع بنایا جاسدا اے “

سادگی :-

بایاقرید دے کلام دی سب توں وڈی خوبی
 سادگی اے - تے اے سادگی تن طرح دی اے :-

- 1- لفظاں دی سادگی
- 2- مضمون دی سادگی
- 3- بیان دی سادگی

1- لفظاں دی سادگی: ایسی توں مراد اے اپنی بایاقرید تے

اپنے شلوکاں وچ جیہڑی پنجابی زبان ورتی اے، اوہی
 وچ بہت زیادہ سادہ، آسان تے عام فہم الفاظ ورتے
 نیں - اوہی وچ اے وے اوس زمانے وچ پنجابی
 مدھلے درجے وچ سی۔

2- **مضمون دی سادگی:** ایسی ذرا مطلب الے پئی بابا جی نے دین اسلام دے ڈو گئے مسئلہ، فقہ دے اصول تے علم الکلام دیاں گتھیاں تے قرآن مجید دیاں آیتاں دے ڈو گئے مفہوم بیان نہیں کیتے۔ کیوں ہے اوہ جس طبقے نال مخاطب سن اوہ ان ایڑھ طبقہ دے تے دین اسلام توں ناخان سی۔

3- **بیان دی سادگی:** ایسی ذرا مطلب الے پئی بابا جی نے اپنی مضمونان، خیالات تے سوچاں توں بیان کرنے لئی دروں و دو آسان اسلوب اختیار کیتا الے۔ بابا جی دا شلوک الے:

ے فریدا جے تیں ماسن نکلیاں تیں نہ ماریں گھم
اپنڑے گھر جا پئے پیر تنہاں دے بھم

لے **عاجزی تے انکساری:**

قرآن مجید فرقان حمید دا ارشاد الے:

”توں زمین اُتے آکر آکر کے نہ چل۔ کیوں ہے
توں نہ زمین توں پہاڑ سکدا ایں تے نہ دی توں
پہاڑاں دی اُچیاں تیک اپڑ سکدا ایں“

ایسی لئی بندے توں لپھوٹ کیتی جاندی الے پئی اوہ
تکرتے غور توں اپناں دی بجائے عاجزی تے انکساری
توں جہائی لڑیں داوتیرا بنا تے کیوں ہے اللہ تعالیٰ
توں عرفا عاجزی تے انکساری پسند الے۔

ایسی لٹی جیٹھے بندے عاجزی تے انکاری ٹوں کم لیندے
 نیس اوہ اللہ تعالیٰ دے ٹیٹھے بوندے نیس کیوں جے عجز تے
 انگسار ٹیک بندے دی سب ٹوں وڈی صفت اے -
 آپ نے فرماؤندے نیس:

ے فریدا میں ٹوں مار کے چنچ کر نلی کر کے لٹ
ہوئے خزانے رب دے جو بھاوے سو لٹ

مقصد اے اپنی فریدا اپنے من یعنی غور تے ٹیک ٹوں منج
 طرح کٹ کے باریک کر - اپنے اندر عاجزی تے انکاری
 پیدا کر - عاجز تے انکار اگے رب اپنے ہوئے خزانیاں
 دے لے لے کھول دیندا اے - تے اکھدا اے جو پسند اے
 ایساں خزانیاں وچ لٹ اے -

ے فریدا ایسا ہو رہو، جیسے لکو مسیت
پیریں ہیٹو لتاڑے پے کدی نہ چھوڑے ہریت

ے قناعت پسندی:

قناعت ٹوں واد اے اپنی قصید تے
 لعیب اے صابر تے شاکر رہنا - جو کجی اللہ ولوں حل جادے
 اوپرے اے اکتفا کرنا تے کوئی گدہ شکوہ نہ کرنا تے نہ ہی
 ہٹا لو جو تے لالچ کرنا، ایہو قناعت پسندی اے -

جیٹھے لوک قناعت پسند نیس بوندے اوہ لالچی تے
 حاصل بوندے نیس - ادنیٰ ٹوں ہٹا حاصل کر کے وی صبر
 نہیں آؤندا - بلکہ ہور ٹوں ہور دل ددھدے جاندے نیس -

قناعت نہ ہون پاروں لوک کئی ہماراں وچ مبتلا ہوجاندے
 نیس - یعنی ادنیٰ وچ رہیں، رشوت، ڈاکا، ملاوٹ

جھوٹ، قریب کاری، مکاری، جالاجی، بدکاری، ظلم ہے
 سٹے درگیاں، بیمار پاں ورج مبتلا ہو جانے میں۔
 ایسے توں اڈ باباجی کدی چنگا کھانا نہیں سن کھاندے،
 کدی چنگا کپڑا نہیں سن پہن دے۔ سکی روٹی پانی ورج
 کھتوں کے کھاندے سن۔ کھدرا لباس پاؤندے سن
 جرجے ورج رہندے سن۔ یعنی عبرتے قناعتا توں کم ہے
 کا مادہ زندگی زبردے سن۔
 آپ فرماؤندے ہیں :

۱۔ رُکھی سکی کھانکے کھنڈا پانی پی
 فریدا دیکو پرائی چو پڑی نہ تر سائیں جی
 فریدا روٹی میری ماؤ دی لا پھون میری کھو
 جنہاں کھادی چو پڑی گھنہ سہیں گے ڈکو

۲۔ نماز :

قرآن مجید ورج 700 واری غازی تلقین کیتی گئی ہے۔
 اللہ تعالیٰ دارشاد اے :

”اے لوگو غازی قائم کرو تے زکوٰۃ دیو“

ایسے توں اڈ ارشاد ہوئیا ہے :

”نماز مومن دی معراج اے“

”نماز دین داستان اے“

”نماز انسان توں پرائی توں روکدی اے“

بابا فرید غازی سخی مال پابندی فرماؤندے سن تے اپلا
 ویدیاں توں وی غازی پڑھن دی تلقین فرماؤندے سن۔

آپ نے شلوفاں راہیں نماز پڑھیں دی بار بار تاکیدی عالی اے۔

۱۔ اٹھ بیاٹیا آول جھاڑو دے مسیت
آول ستار ب، جاگدا تیری ڈاٹھے نال پرچا

۲۔ اٹھ فریدا وٹو سناڑ، جمع نماز گزار
جوسر سائیں نہ نیویں سو سرکپار تار

۳۔ فریدا بے نماز اکٹیا اپہ بھلی نہ ریت
کسی وی چل نہ آیا پنجے وقت مسیت

مکدی گل:

مکدی گل اپہ اپنی بابا فریدا دے شلوک
نہ ووف بہترین شاعری دا اچا تے سچا غوث ہیں بلکہ مکدی
۱۔ اعتبار نال وی اسلام دی تبلیغ تے اخلاقیات دا اعلیٰ
درس ہیں۔ آپ دے شلوک اپڑوہ کے روحانی لذت
حسوس ہوئی اے۔ دل چدگیاں تے نیکی ول مائل
ہو جاندا اے۔ شلوفاں دی نیکی مٹھی زبان، عاجز مسن
والے دے کتاں راہیں دل وچ لہر جاندا اے۔